

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

ן

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה דה

ברוח משפט וברוח בער : (ה) וברא יהוה על כל מכון הר ציון
ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להכה לילה פי על כל
כבוד חפה : (ו) וסכה ההיה לצל יומם ויחרב וימחה וימסחור
מזרם וממטר :

ה (א) אשירה נא לירידי שירת דודי לברמזו פרם היה לירידי
בקרן בן שמן : (ב) ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שרק ויבן

מגדל

ר ש י

סעזיר עונם על ידי יסורין וזיעור מן העולם : ידח . לשון רחיצה בלשון משנה
ובמקרא וסם ידיחו חת העולם : ברוח משפט . על ידי ייסורין טל"נט בלעז (דער
ווילין , בארתי בדרך סלולה בקהלת ח'ו') שיעלה על רוחו לשפט אותם וברוח
בער . לבערם מן העולם בער כמו לבערם דישקומצמ"נט בלעז . ובכ"י רש"י
דיקומצרימנ"ט מן הפעל דעקאמברע , Decembre . כל"א חוץ רוימן , רייניגין ,
וכן לועז הרצ זל"ל בשנת ק"כע"ה צד"ה פקוה נפש) לשון פעול סלוד : (ח) ועל
מקראיה . הקרואים בתוכה : ענן יומם ועשן . להגין מן האומות : כי על
כבוד . האמור להם תהא החופה שהחפוף שכינתי עליהם ושנע חופות יש כאן
ענן ועשן נוגה אש להכה חופה שכינה : (ו) וסוכה תהיה לכל וגו' מחורב .
להגין מלהט יום הבא שנאמר ברשעים וליהט אותם היום הבא שהקצ"ה מוגיא
חמה מנרתקה ומקדרה עליהם : ולמחסה . לשון כיסוי : ולמסחור . להיסתר
בה : מזרם . חש המקלחת מנהר דינור על הרשעים צגיהנם שנאמר על ראש
רשעים יחול במסכת חגיגה : וממטר . מטר היורד על הרשעים כענין שנאמר
ימטר על רשעים פחים :

ה (א) אשירה נא לירידי . הגביה אומר אשירה נא לירידי תחת ידידי
ובמקומו ובשליחותו כמו ה' ילחם לכם בשבילכם : שירת דודי . היא זו אשר
שר בשביל כרמו על עסקי כרמו כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו : כרם היה
לידידי בקרן בן שמן . בזווית העושה פירות שמנים כשמן טוב : בן שמן . זווית
ראוי לשמן לזיתים לעשות שמן כמו בן מות ראוי למות ודוגמה זו היא ובסוף הענין
יפרשנה : (ב) ויעזקהו . סייגו וגדרו סביב מוקף טבעת דמתרגמינן עזקהו :
ויסקלו

ב א ו ר

בתנאי (ווען) , רק על התיחסות הזמן (וואן) . רהץ . עבר במקום עתיד , וכמוהו רבים ,
בדברי הכנראה ברוב . (הכל'ל) . ואין כורך לזה , רק הוא עתיד מרכב (פוטורום קאמפא
דיטום) , והוא יבוא תמיד בלשון עבר בספרי הקדש , כמו אשר הולדת (ראשית מ"ח) , ודמיון
וכל המקרא הזה הוא מוסב על המקרא שלאחריו , ושעורו : אש בלה הן לרסן חלאת טמאת
במת ציון , אשר תעבו את הארץ בזנותיהן , והדיס את הדם הנקי , אשר נשפך בירושלים .
בסערת

הרגום אשכנזי

מז

מיט שטורם בעשטרפֿט, אים שטורם הינוועג געריימט: (ה) דאן שאַפֿט ער איבער ציון'ס בעפֿעסטיגטען בערג, איבער איהרע פֿערוואַמלונגספלעצע אַללע — וואַלקען אונד נעבעלדורפֿט דעם טאָגס, דעם נאַכטס פֿייערפֿלאַמען גלאַנץ — צור דעקונג אַללער העררליכקייט. (ו) לויבהיטטען זינד דאָן שאַטטען פֿאַר דעם טאַג געס היצע, שוץ אונד ציפֿלוכט פֿאַר וועטער אונד רעגען *

ה (א) אַן מיינעס פֿריינדעס שטאַטט, ווילל, פֿאַן זיינעם וויינבערג, איין ליד איך זינגען. מיין פֿריינד האַטטע איינען וויינבערג, אויף איינער פֿייסטען בערגשפיצע. (ב) ער אומציינטע איהן, ריימטע איהן פֿאַן שטיינען; בעפֿלאַנצע טע

ב א ו ר

בסערת חמה, אשר בה ישפוט וינער עושי רשעה: אזי ברא על עיר קדשו סוכת שלומו, ויחוסף עליה תמיד, להגן בעלה מכל כר וחויב. צאת. תנאלת. (הכשדי). וכן תרגמתי. רמי ירושלים. אשדירם וזכי דבירושלם. (הכ"ל). ידיח. כמו ידיחו את העולה (יחוקל מ'ל"ח) כמו ירחנו. (ן' עזרה). ברוח משפט. ברוח סערה של סירענות. וברוח בער. מגזרת ובערת הרע (דברים י"ז). (הכ"ל). (ח) מכון הר ציון. הר ציון המתוקן בתוקף ועוז, לא ימות, כי ירושלים עיר בצורה מאד היתה, ככילע. מקראה. רוכה לאמר, מקום שנתקבצו שם במקראי קדש. (בן מלך). וכנוי הנקבה שב על ציון. ועשן. ואמטתא. (הארמי). וכן תרגמתי. כי על כל כבוד חפה. העין והאש יהיו לסכך על כל יקר תפארת ירושלים. (ו) וסכה וכו'. סוכות תהיכה למגן מחוס היום, ולמנוס ולמשגב מסער ומגנס שוטף. וכל הציור הנעים הזה שחול הוא מספור מסעות ישראל, בעלותם מארץ מצרים, כי בן כתוב (שמות י"ג פ"ח): וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן וגו', ועוד (ויקרא כ"ג מ"ג): כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוסיא אותם מארץ מצרים.

ה (א) אשירה וגו'. הוכיח הכניח את ישראל בדברי משל וסודה (אַללעגאָריאַ), ושר שירה במקום ידיו, על חודות כרם, אשר היה לידיד ההוא. ותפלה ספר מהות הכרם ההוא ואיכותו, ומה שנעשה בו; איך היה בארץ טובה, על הר גבוה ותלול, מקום מוכשר לעשות יין טוב; איך שמרו בעליו מכל נזק, ולא שכח דבר המיפהו ומכשירו לתכלית המועיל; ואיך בכל זאת נשחת מכל וכל, ולא הגליתו גפניו. ואחר כן קרא המאורר האלהי לאכזי דורו, להיות אופטים ביני, שהיא שלוח מידידו, ובין הכרם הבוגד, והודיע להם, שיהיה לתרבה ולשמה, למרעה בכמות ולמרמס סיות, באין גדר ומסוכה, קץ ודרדר יעלה בו, והשמים לא ימטירו עליו מטר. ובסוף דבריו באר את סדתו, ואמר, שידידו הוא האל הטוב, האוהב את חסידיו הדבקים בו, והכרם, אשר השחית פריו, והכזיב תקות בעליו, הם בית ישראל, המבעימים את ה' ברוע מעלליהם, וכבא עליהם פורענות עד סוף הפרשה. זהו כוונת הכנראה הזאת בכלל, לפי עומק פשוטו של מקרא, אבל חכמינו, זכרונם לברכה, דרשו לכמה טעמים במדרשי אנדה (קנתס הניא רש"י ז"ל פה), יעיין הקורא הנעים בהם, ויתענג באמרותם הטהורות. אשירה נא וכו'. אני אשר תחת יד ידי, על דבר כרמו. ומלת כח כמו עתה בכל מקום. (ן' עזרה). לידירי. הלמ"ד תחת בעבור, וכן למ"ד לכרמו: דודי. מנתי עין ויו, וידידי מנתי היו"ד, והענין אחד, כמו יושע וזוע, ודומיו. בקרן וכו'. הכרם ההוא היה בראש ההר, בארץ ברוכה, מלאה כל טוב. ומלת קרן היא לדעת רש"י ז"ל מלאן קדמוניו, קרן זוית, אך הארמי אמר: בעוררם, מלאן קרן נהימה, שהוא גבוה מכל הגוף, ואליו כלו הרחב"ע והרד"ק, וכן תרגמתי. בן שמן. בארעה שמינאי. (הכשדי). וכן תרגמתי אשכנזית. (ב) ויעוקהו. עשה לו משמרת סביב וכטבעת שהיא עגולה, תרגום טבעת עיוקא. (משרשי רד"ק). וכן דעת רש"י ז"ל, וגם ראש"ע הסכים לזה, אלא שזה אמר שהמלה הזאת לא תמצא כי אם בלשון הערב. ויסקלהו. טהרו מאבנים, המשקיתים

תרגום אשכנזי

טע איהן מיט עדלען רעבען, בויטע איינען טהורם אין וויינער מיטטע, גרוב איינע קעלטער אין איהם. — נון האַפֿטע ער, ער ווערדע טרויבען ברינגען, ער בראַכטע אַכער העערלינגע. (ג) דיא איהר ירושלים בעוואָהנט, איהר מעננער יהודה'ס! וויד נון ריכטער צווישען מיר אונד מיינעם וויינבערגע! — (ד) וואָס וואָר נאָך פֿיר איהן צו טהון, דאָז איך ניכט געטהאָן? — איך האַפֿטע, ער ווערדע טרויבען ברינגען — וואָרום בראַכטע ער העערלינגע? — (ה) וואָהלאַן! איך ווילל איך קונד טהון, וויא איך מיט מיינעם וויינבערג פֿערפֿאהרע: איך ענטצינע איהן, דאָס ער צור ווידע דיהגע; רייסע ווינע מויער נידער, דאָס ער צערשטאַמפֿעט ווערדע. (ו) איך לאַס איהן ערע ליגען; ניכט בעשנימטען, ניכט אומגעגראַבען, טרויבע ער דאָרנען אונד

כ א ו ר

שרשי הנפץ, והמלה הזאת היא מנפץ הכבד, ועשה הסיר האננים (ענטשטיינען), ואם היתה מנפץ הקל היתה הכובת לחבר האננים. וכן שרשך מארץ חיים (תכלית כ"ג), יכרית שרשך. (בן עזרא). והנה סגולת בנין הדגוש הזאת בפעלים מעשים, הנגזרים משמות, אשר יקראו המדקדקים בשם דבר והפוכו, נקראת בלשון יון ורומי (אנטוֹפֿראַזים). ויטעוהו וגו'. כטע בתוכי זמרות יפות במלך מלך: וכל הכתיב במקום יחס שבו, ויש לו דומים במקרא, כידוע למדקדקים. שורק. הוא המצובה ממיני הנפץ. וכחב הכב אבן גיאת, שהוא מין הטוב מן הנפכים, שהעננים לא ימנעו בהם חרשן. ותרגם יונתן: במכב נפץ בחירא. (שרשי רד"ק). וכן תרגמתי. ויבן מגדל בתוכו. ככה צו בנין נאה ומסודר, לתפארת ולתהלה, וגם לתועלת פרטי, להושיב בו אומרים שימרוהו מנגבים וטודדי לילה. וגם יקב סגב צו. גם הדברים הנרכוים לעצור היין, ולמקטו למשתה בני האדם, לא החסיר מן הכרם ההוא, כדי שיהיה מוכשר ומתוקן בתכלית החפצרי. ויקוובו. אמר הכניא: אחר כל היגיעה והעמל, אשר טרח ידודי בכרמי, לעשותו טוב וכאה, קוה הוא, שיעשה ענבים מסודרים, פרי הילולים, ואסף מהם יין מלכות רב. אך, אהה! ככובה תולמו, כי הכרם הנחית סורי נפץ נכריה. באשים רכינו האיי ז"ל פירשו מין ענבים רעים, (לאמברוסקעם) בלעז, ובלי"א (העערלינגע, ווילדע טרויבען). והמלה הזאת נמצאת במשנה בהפך אותיות: הענבים האובשים. (רד"ק בשרשי). והנה גסרש"ז"ל הסכים לדעה הזאת, ועל פיה תרגמתי בל"א. (ג) ועתה וגו'. פה החל הכניא לומר במקום אלתו, ולכן דבר בלשון מדבר בערו, כאלו ידבר השם בעצמו וככבודו, ואמר: אתם יושבי ירושלים ואנשי יהודה, הן שופטים ניכיו ובוין כרמי, אשר לא שלם שכר העבודה, אשר נעבדה צו. ומלתועתה היא מלת הקיסור (קאנונקציאן), להוסיף. מאמר על מאמר (קאנונקציאן). יושב ירושלים ואיש יהודה. ולא זכר ישראל, כי עשרת השבטים כבה גלו בימי הכניא הזה, בשנת של ליחזקיה מלך יהודה. (מדברי רד"ק). ובאומלות חסד ויושב בלשון יסוד על דרך קטן (קאללעקש טיפֿע), ירבים כמיו. (ד) מה לעשות יכו'. מה נשאר עוד, שהיה ראוי לעשות לכרמי, ולא עשיתי לו? הלא נטעתיו על צמתי ארץ בניקום דאן, ונחיתיו בתכלית הופי וההדר. אבי קייתי, שיעשה נפכים אדירים, מלאים ענבים טובים, והוא עשה לי נפכים בוקקים. מדוע. מלה מורכבת מן מה ומן דוע שהוא כמו דעת, כמו שאמרו המדקדקים. ונה ישאל האול בתמהין גדול: אך יתכן הדבר? — מה היתה דעת עישהו? — הלא הוא נגד השכל הישר, כמו בפסוק שלפניו, שתמה השם ואמר: אך הדעת סגולת, שכרם מצובה בכל טוב יעשה באשים? — וכן כל כיוצא בו. ואולי שזה הוא ההבדל בין מלת מדוע ומלת למה, שהיא תורה על אלה פשוטה, לאיזה תכלית וכיונה כעשה הדבר? ומורכבת מן מלת מה ומן למ"ד השמות. והכן כל זה. קויתי. מנפץ הדגוש, מנפץ הה"א, והו"ו ככרי, כמו גליתי טוב מנפצתי

מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשות ענבים ויעש באשים :
 (ג) ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה שפמו נא ביני ובין כרמי :
 (ד) מה לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו מדוע קויתי לעשות
 ענבים ויעש באשים : (ה) ועתה אודיעה נא אתכם את אשר
 אני עשה לכרמי הסר משוכתו והיה לבער פרץ גדרו והיה
 למרמס : (ו) ואשיתהו בתה לא יזמר ולא יעדר ועלה שמיר
 הכ' ברגש ושית

ר ש י

ויסקלו • הוציא חכמים מתוכו הרעים לגפנים כמו סקלו מאבן : ויטעו שורק •
 הם זמורות היפות לנטיעה משאר זמורות : ויבן מגדל בתוכו • גת לענור ענבים :
 וגם יקב חצב בו • הסור שלפני הגת לקבל סיון וכן כל יקב שבמקרה לשון צור הוא
 וכן עד יקבי המלך תירגס ונתן עד שיחיה דמלכה הוא עומק חוקיינום ולכן נופל
 צו כאן לשון חליצה כמו וצורות חלוצים : ויקו לעשות ענבים • ויקו וידידי לעשות
 לו הכרס הזה ענבים ויעש לו בחושים דומים לענבי וקורין אותם לכברו"יש בלע"ז
 (כמו לאמז"רועם, Lambruches. בל"א הערלינג ווילדר וויין שטאק, וכן כתב
 הרד"ק, ענבים נבאשים ופחותים למברו"שקש בלע"ז) : (ה) הסר משוכתו •
 להסיר גדר המסוכך ומגין עליו • מסוכה הוא סייג קוים • גדר הוא גדר חכמים :
 והיה הכרס לבער • שרעו צו בהמה וחיה : (ו) ואשיתהו בתה • לשון שממה
 וריקנות הוא וכן בנחלי הנתות : ולא יעדר • לשון חפירת כרס הוא : ועלה שמיר
 ושית • מיני קוים פתר בהם מנחם בן סרוק ואני אומר שמיר לשון תולעת חזק
 היא המזקק חכמים שבו צנה שלמה את בית המקדש כענין שנאמר כשמיר חזק
 מנור : שית • לשון השחת והסבר לשון השאה שממה נדו מאין דורש ליכנס צו
 ומתוך

ב א ו ר

מסתרו (ירמיהו מ"ט), ודומיו (מדברי רד"ק) • (ה) ועתה וגו' • אודיעה נא לכם,
 מה שאני עושה לכרמי, על אשר לא נתמלא חפצי צו : אשר סייג הקוים וחומת האבנים אשר
 שמרוהו, וירעו בו בהמות שדי, וסית היער תדוש אדמתו • הסר • מקור במקום עתיד, וכן
 פרץ, והראוי : אשר, אפרון • משוכתו • מלשון לשכים בעיניכם (במדבר ל"ג), והטעם
 קוים וכניבים, אשר יעשו סביב לכרמים למשמר • (רד"ק בשרשיה) • והנה נכתב במלה
 הזאת נח עם דגש, על דרך הזרות • לבער • לרעות, כמו (שמות כ"ג) ובער בשדה אשר •
 (בן עזרא) • גדרו • כל כיתל עשוי לנחית ולכרמים יקרא גדר • (משנ"י רד"ק) • למרמס •
 לדישת רגלי החיות, וכן מתורגם ארמית : לדיש • (ו) ואשיתהו וכו' • אשיתו חרב, מבלי
 עבודה ותיקון • בתה • כמו שממה, וכמוהו (להלן ז') בנחלי הנתות • (ראב"ע) • לא
 יזמר • כמו וכרמך לא תזמר (ויקרא כ"ה), והטעם לא יכרתו זמורותיו, כאשר עושים
 לנפכים, (בעשניידען) בל"א • ולא יעדר • לשון חפירה, כמו (לקמן ז') נמער
 יעדרון • (בן עזרא) • והכוונה : לא יחפרו סביב הזמורה, לתלוש ענבים הרעים,
 (אומגראבען)

ישעיה ה

וְשִׁית וְעַל הָעֵבִים יֵצִיחַ מִהֶמְמִיר עָלָיו מָטָר : (ז) כִּי כָרַם יְהוָה
צִבְאוֹת בַּיַּת יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ יְהוּדָה נָמַע שַׁעֲשׂוּעָיו וַיִּקּוּ לְמִשְׁפַּט
וְהָיָה מִשְׁפַּח לְצִדְקָה וְהָיָה צַעֲקָה : (ח) הוּא מִגִּיעֵי בַּיַּת בְּבֵית

שדה

ר ש י

וּמִחוּךְ כִּךְ תֵּעָלֶם צוֹ תוֹלַעַת : (ז) כִּי כָרַם ה' צִבְאוֹת צִיַּת יִשְׂרָאֵל • לְכַרֵּם הַזֶּה אֲתָם
מוֹשְׁלִים בַּיַּת יִשְׂרָאֵל כִּי כָל מִה שַׁעֲשָׂה לְכַרֵּם הַזֶּה עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל וְהַכְרַם הוּא אֲדָם
הַרְחֵשׁוּ כִּי מִזִּנּוּ צְמֵדֵרְשֵׁי אֲגָדָה בְּמִקוּמוֹת הַרְבֵּה בְּתַנְחוּמָהּ וּבְצַרְחָשִׁית רַבָּה
בְּמִקְרָחוֹת הַלְלוּ נְדָרְשִׁין עָלָיו לֹא נִטְרַד אֲדָם הַרְחֵשׁוּ עַד שְׁחִירָף וּגִידָף שְׁנֵאמַר וַיִּקּוּ
לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וּגְוֹמָר וּבְמִקוֹם אֲחֵר מִזִּנּוּ הוֹשִׁיב עָלָיו שׁוֹמְרִים שְׁלֹא יֵאָכַל מִעַן הַחַיִּים
שְׁנֵאמַר וְעַל הָעֵבִים אֲנוֹס וְכֵן נְדָרְשׁוּ עָלָיו : כָּרַם הוּא לִידִידֵי • לְהַקְבִּ"ה בְּגֵן זֵה
קָרַן בֶּן שִׁמּוֹן : וַיַּעֲזֹקֵהוּ • בַּעֲשֵׂר חוֹפּוֹת הָאֲמֹרּוֹת בִּיחֻזְקָהּל בְּפִרְשַׁת חִירָם מִלֶּךְ
צֹר : וַיִּסְקְלֵהוּ • מִיַּד הַרְעָה עַד שְׁאֵכַל מִן הָעֵץ וְנִכְנַס בְּזִינֵר הַרְעָה : וַיִּטְעָהוּ שׁוֹרֵק
תְּחִילַת יִצְרָחֵתוֹ מִמִּקוֹם הַמִּזְבֵּחַ : וַיִּבֶן מִגְדַל בְּתוֹכֵהוּ • וַיִּפַּח בְּחִפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים מִן
הָעֲלִיוֹנִים : וְגַם יִקַּב חֲלָצוֹ • מִעֵין נֹבֵעַ מִקּוֹר חֲכָמָה : וַיִּקּוּ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים •
שִׁוּוִיה וַיִּשְׁבַּח לִפְנֵיו : וַיַּעַשׂ צְאוֹשִׁים • דְּבָרִים נְבִאִים חִירָף וּגִידָף : שִׁפְטוֹ נָח •
לְפִי שְׁסוּף הַמַּשַּׁל בֹּא לְוֹמַר שֶׁאֵף הֵם עָשׂוּ כְמוֹתָהּ שׁוֹאֵל לֵהֵם הַמִּשְׁפָּט : אֲדוּיַעֲהָ נָח
אֲתָכֶם • מִה נְרָחָה בְּעֵינֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְעִשִׂיתִי : הַסֵּר מִשׁוֹכְתוֹ • טַרְדַּתְיוֹ מִתּוֹךְ
חֹפּוֹתָיו : וְהִיא לְבַעַר • סוּפוֹ לְמוֹת וּלְמִשׁוֹל צוֹ חַיִּוֹת רַעוֹת : פֶּרֶץ גְּדָרוֹ • טַרְדַּתְיוֹ
מִמְחִילַת גֵּן עֵדֶן : וְאִשִּׁיתְהוֹ בָּתֵּם • גְּדוֹ הוֹשַׁבְתִּיו שְׁלֹא נִתְתִי תוֹרָה צִיּוּנִי : לֹא יִזְמַר
וְלֹא יַעֲדֵר • לֹא יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ לֹא זְכוֹת וְלֹא מַעֲשֵׂה טוֹב : וְעַלֵּה שְׁמִיר וְשִׁית • שְׁלֵט צוֹ
יִצְרָחֵתוֹ וּבְדוֹרוֹתָיו אֲחֵרָיו לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים מִקּוֹלְקָלִים : וְעַל הָעֵבִים אֲנוֹס • צוּיַתִּי
עָלָיו שׁוֹמְרִים לְשִׁמּוֹר אֶת דְּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים : כִּי כָרַם ה' צִבְאוֹת צִיַּת יִשְׂרָאֵל • כִּי כָחוֹתָו
הַכְרַם לִי צִיַּת יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂרֵת הַשְּׁצֵטִים הֵם הֵיוּ לִי כְכֵרִים יִין כְּכֵרִים זֵית שִׁמּוֹן בְּאֶרֶץ
שְׁמִינָה שִׁמּוֹן כְּהוֹנָה שִׁמּוֹן מַלְכוּת שִׁמּוֹן מְנֹרָה שִׁמּוֹן מִנְחוֹת עֲזָקָתִים תְּחַלֵּה בְּהִיקָף עֲנִי
כְּבוֹד צְמֵדָר וּסְקָלָתִים וְנִקִּיתִי מִפּוֹשְׁעֵי הַדּוֹר נִטְעַתִּים שׁוֹרֵק שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
בְּמִנְיֵן שׁוֹרֵק הוֹסַפְתִּי עֲלֵיהֶם עַל שֶׁבַע מֵאוֹת שֶׁנִּטְעוּ בְּנֵי נָח בְּנִיתִי מִגְדַל בְּתוֹכֵהוּ
וּשְׁכֵנֵי וּמִקְרָשֵׁי וְגַם יִקַּב הַמִּזְבֵּחַ וְהִשִּׁיתִין : וַיַּעַשׂ צְאוֹשִׁים • קִלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם :
וַעֲתָה • יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר לֹא גִלִּיתֶם עֲרִיץ יִשְׁפְטוֹ נָח צִיַּת וּבִיעֵיֶם
עַל הַרְעָה שֶׁהִבְחַתִּי עֲלֵיהֶם מִי־סָרַח עַל מִי־מִה הִיא לִי לַעֲשׂוֹת עוֹד טוֹבָה לְכַרְמִי
וְלֹא עִשִׂיתִי לוֹ אֲדוּיַעֲהָ נָח אֲתָכֶם גַּם אֲתָם הַמְכַעֲשִׂים אֲוִיתִי אֶת אֲשֶׁר הִגִּין בְּעֵינֵי
לַעֲשׂוֹת לְכַרְמִי כָּל־אֲשֶׁר עִשִׂיתִי לְאֲדַם הַרְחֵשׁוּ : הַסֵּר מִשׁוֹכְתוֹ • אֲסַלֵּק שְׁכִינְתִּי
מֵעֲלֵיהֶם הַמִּסִּיכְתָה עֲלֵיהֶם בְּמִה שְׁנֵאמַר וַיִּגַּל אֶת מַסַּךְ יְהוּדָה : פֶּרֶץ גְּדָרוֹ • חֲקִץ
חֹמוֹתָיו : וְאִשִּׁיתְהוֹ בָּתֵּם • וְאֲשׁוּיֵן רְטִישִׁין : לֹא יִזְמַר וְלֹא יַעֲדֵר • לֹא יִסְתַּעֲרֹן
וְלֹא יִסְתַּמְכִּין : וְעַלֵּה שְׁמִיר וְשִׁית • וַיִּסְתַּמְכֵּן וַיִּסְתַּלְטֵן וַיִּבְרָךְ דּוֹגְמַת שְׁמִיר וְשִׁית שֶׁל
כָּרַם וְאֵלֶּל הַכְרַם מִמַּשׁ בְּמִקוֹם אֲחֵר הוּא מִתּוֹרְגָם הַבְּאִי וְבוֹד : וְעַל הָעֵבִים אֲנוֹס •

ועל

(מקראות)

תרגום אשכנזי

אונד דיסטעלן • זעלבסט דען וואַלקען פֿערביטע אויך, דעגען אויף איהן צו גיסען • (ז) פֿירוואַהר! דעם עוויגען צבאוח וויינבערג איזט ישראל'ס הויז אונד דיא בעוואָהנער יהודה'ס • זיא וואַרען זיינע ליבלינגספֿלאַנצע! — ער האָפֿטע אויף טוגענד — זיא הייפֿען זינדען; אויף רעכט — געדריקטע שרייען לויט • (ס) וועה' אייך! איהר שטאַסעט הויז אָן הויז, ריקקעט פֿעלד אָן פֿעלד, ביון קיין רויס

ב א ו ר

(אומגראַבען) בל"א • ועלה (בו) וגו' • והטעם מתוך שלא יתקן הכרס כלל וכלל, ינמחו צו חרולים וקמשינים • שמיר ושיח • מיני קוצים, כמו (להלן ז') לשמיר ולשית יהיה • (מדברי ד"ק) • ועל העבים וגו' • לא די שלא אתקנו, אלא אף אבוא לעבי שקים, שלא יריקו עליו מים, ומתוך כך יהיה תהו ובהו, לא יעלה בוכל עשב • מהמטיר • מ"ס השליה, כמו ממלך אדם חקף (איוב ל"ט), ודומיו • (ז) ביוגו' • עתה פירש הנביא את משלו, ואמר: רעי ודודי הוא' כבאות, וכרמו הם בית ישראל ואיש יהודה, עשרת השנטים, ויהודה ובנימין • נטע • כמו נטע, ממקל פעל ולפי שהוא דבוק נקוד פתח, כמו בקר זבא השלמים: (במדבר י"ח), מן י"ד בקר • (רש"י בתוספת באור) • שעשועיו • הם היו לה' לנטע שעשועים, כי השתעשע עמהם כאשר ישתעשע אב עם בן יקיר לו • ויקו למשפט • משפט נדק • בושפח • אסיפת חטאים • כמו ונספחו על בית יעקב (להלן י"ד), וכאספו • וגם מספתת האמור בנגעים הוא מענין זה, כי הוא קבץ ליקות בשחתות, יקוו אל מקים אחד בגוף האדם • לצדקה • ישר וככחה • צעקה • נעקת חיים • ואמר הארמי: " אמרית דיעבדון דיבא, והא אינון אנוסין; אמרית דיעבדון זכו, והא אינון מסגן חובין " הנה לדעתו המקרא הזה מסורס הוא, וכאלו כתוב: למשפט והנה צעקה, לצדקה והנה משפט, רק הנביא סדר דבריו בלשון נופל על לשון (וואַרטשפּיל) • ויפה דבר, כי בלעדי זאת לא יתשבזו המאמרים ההפכיים (אַנטיטהעזען) געגענוצען, שנכתוב הזה כראוי, כי אין קבוצ עונות הפך גמור של משפט חמת • ובין דבר • ועל פי זה תרגומתי אשכנזית • ושעור הכתוב הוא, שהקב"ה נתן לישראל ארץ זבת חלב ודבש, והסיד בצברתו עליהם מכל כר ומזוק, והנה קוה, שיעשו משפט וצדקה, וידו לו חסדו, אך הם צברו חטא על חטא, עד שעוונותם עברו ראשם, עשקו דלים, רצזו אביונים, ועלתה כאקת האמללים השמימה • ולכן יפקוד השם עליהם, כי אל קנא הוא, ישלח בם גדודי הגוים, השאטים אותם מסניב, והם יכוס ויכתום, יחרבו עריהם, ישחיתו מבצריהם, ויתנוס לשמה ולשרקה, ככל אשר ספר המליץ הקדוש מן כרם ידיו • (ח) הוי (לכס) המגיעים צית בבית בגולת העני, ומקריבים שדה בשדה על ידי הסגת גבול, עד שלא נשאר מקום לשנת לעניי

ר ש י

ועל נבייא אפקוד ללא יתנבון עליהן הכבואה נמשלה למטר שהעבים מקבלין אותם מן השמים כך הכביאים מקבלין הכבואה מפי הקדושה: נטע שעשועיו • כמו נטע ולפי שהוא דבוק נקוד פתח כמו בקר זבא השלמים: ויקו • שיעשו משפט והנה מספח • אסיפת חטא על חטא כמו מהסתפח ספחתי נח ד"א ל' נגע ולפי שהוא לשון נופל על הלשון בקריאתו דומה משפט למשפח וכן צעקה לצדקה נפל בו רוח הקודש צפי הנביא: (ח) הוי מגיעי צית בבית • עשרים ושנים אשרי נאמרו צתילים על מקיימי התורה ועשרים ושנים הוי אמר ישעיה על הרשעים: הוי • לשון נעקת חנכה על פורענות העתידה לבא: מגיעי צית בבית • מקרנים צתיהם

הרגום אשכנזי

רוים מעהר איזט * — וויא? בעזעט איהר אלליין דאן לאנד? — (ט) מיינע אהר
 דען הערטען דעס עוויגען צבאות שוואר: פרעכטיגע הייזער מיססען אין עדונגען
 וואַנדעלן, גראַסע אונד שענע אונבעוואָהנעט ווערדען! (י) יא, צעהן מאָרגען וויינע
 בערג מאַכען איינע בת, איין חומר זאָמען איינע איפה. (יא) וועה' איהנען!
 זיא שטעהען אַם פֿריהען מאָרגען אויף, יאָגען נאָך שטאַרקעס געטרענקע; וויילען
 לאַנג' דעס אַבענדס, דאַס דער וויין זיא דורכגליהט. (יב) האַרפֿ' אונד פּואַל-
 טער, פּויק' אונד פֿלעטע האַבען זיא בייס וויינגעלאַג'. — זאָ שויעזיא דעס עוויגען
 טהאַטען ניכט, זעהען ניכט זיינער הענדע ווערק! (יג) דרום ווירד מיין פֿאַלק
 דינוועג געפֿיהרט, ווייל עס קיינע ערקעננטניס האַט; פֿאַרנעהמע שטערבען הונג
 גערס, דיא מענגע לעכצעט אין דורשט. (יד) פֿירוואַהר! דיא אונטערועלט
 ער

ב א ו ר

לעניי ארכס. ומלת הוי היא מלת הקריאה (אינטעריעקציאָן, עמפֿינדונגס וואַרט),
 תורה על צעקת יללה מגיעי. באַ נמשקל הסמוך, והוא נפרד, כמו יושבי על מדין (שירת
 דבורה), ורומיו אפס. אין, וכן באפס עניס (משל כ"ו) והושבתם. בלאן שאלה:
 התחשבו, שלכם לנדכס כתנה הארץ, ואין לאביוניס חלק ונחלה בה? ומלת והושבתם מבנין
 שלא נזכר שם פועלו, מנחי הו"ד, וארשה ישב. (מדברי ר' אברהם בן עזרא).
 (ט) באוני (נשבע) ה' נבאות. אם לא. בלאן שבעה, כמו (להלן י"ד כ"ד) אם לא
 כאשר דמיתי בן היתה. (מדברי רד"ק). בחים רבים. כמו רבני המלך (ירמיהו מ"א א'),
 כלומר חסונים בבנין יפה. (הנ"ל) וכן תרגמתי אשכנזית. לשמה יהיו. מושך עצמו ואמר
 עמו, ושתו דלתות המקרא האחרונות מקבילות אלה אל אמותה כזה:
 אם לא בחים רבים לשמה יהיו
 גדולים וטובים — מאין יושב.

(י) צמדי כרם. ארפינט (אַרפענט) בלעז. (רש"י). והוא (מאָרגען) בל"א. בת.
 היא בלח כשיעור איפה ציבס. (רד"ק). חמר. הוא הכור, והוא עשר איפות. (הנ"ל).
 ושיעור המקרא הוא, שהשם ישלח מארה בארץ ישראל, על אשר הרעו וזשבה את מעלליהם.
 זרע רב יוליו השדה, ומעטי אספו, כי האדמה תהיה ארורה בעבורם. (יא) הוי ונו',
 אוי להם, שכל עסקם הוא לשמות ולמענו הנשל, ואינם עוסקים בדברי תורה וחסמה,
 ובנקר ישכיוו לשתי, כאלו ירדפו השכל אנה ימלאו אותו טוב, וכן נמשך מאחרים בבית
 המשתה עד שיליקם היין ויבעירם, לעשות כל תאות נפשם. (רד"ק). שבר. כלמסקה המשבר
 בקרא שבר בספרי הקדש. בנשף. עת הפרד יוס ולילה תקרא נשף בלאן עבר, ויש נשף שהוא
 צוקר (מאָרגענדעממרונג) ויש נשף שהוא ערב (אַבענדעממרונג). ויתכן היות מלת נשף
 מענין כפפת בריחך (שירת היס), ותורה על הרוחות המנשבות תמיד בנקר כזרות השמש, ולעת
 ערב, טרם באת הכוכבים (מאָרגענ- אונד אַבענדליפֿטען). ידליקם. מענין ודלקו
 בהם (עובדיהו א'). (יב) והיה וכו'. עתה מספר איך היו משתיהם, הככור והגבל והתוף
 והחליט שמנגנין בהם והיין לפניהם, ובדרך הזה היו משתיהם, בדברים שמושכים אותם
 לשתי. (מרד"ק). כנור ונו', ראה באור שמות כלי זמר האלה בהקדמת החכם ר' יואל
 ברי"ל לספרו זמירות ישראל. ואח פעל ה' לא יביעו. מתוך שהם רודפים אחר תענוג החושים
 לא יתבוננו בנפלאות היצירה, להביט בה חסד עליון על ברואיו, כי האדם המושקע בתאות
 נפשיות לא יוכל לעלות אלה ברוח מבינתו. ומעשה ידיו לא ראו. ועובד גבורתיה לא חוו.
 (הכסדי). (יג) לבן גלה עמי מבלי דעת. בעבור שלא ידע מעשה האל ולא התבוננו,
 ופנה אל המאכל והמשתה והתענוג, לפיכך יגלה ממקומו, ויהיה ברעב ובצמא, מדה כנגד
 מדה

שָׁדָה בְּשָׂדֶה יִקְרִיבוּ עַד אֶפֶס מְקוֹם וְהוֹשִׁבְתֶּם לְבַדְכֶם בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ : (ט) בְּאֲזִנֵי יְהוָה צְבָאוֹת אִם לֹא בְּתִים רַבִּים לְשִׁמָּה יִהְיוּ
גְדֻלִים וּמוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב : (י) כִּי עֲשֶׂרְתָּ צְמִדֵי כָרֶם יַעֲשׂוּ בֵּית
אֶחָת וְזָרַע חֶמֶר יַעֲשׂוּ אֵיפָה : (יא) הוּא מְשִׁבִימִי בְּבִקְרָא שִׁכְרָא יִרְדְּפוּ
מֵאַחֲרַי בְּנִשְׁפָּא יֵין יִדְלִיקֶם : (יב) וְהָיָה כְּגֹר וְנִבְלָה חֶף וְחִלְיָל וְיֵין
מִשְׁתִּיָּהֶם וְאֵת פֶּעַל יְהוָה לֹא יִבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ : (יג) לָכֵן
גָּלָה עַמִּי מִבְּלֵי דַעַת וּכְבוֹדוֹ מִתִּי רָעַב וְהִמּוֹנוֹ צָחָה צָמָא : (יד) לָכֵן

הרחיבה

ר ש י

זה הכלל זה ונתחך כך גחלים קרקע העניים החלשים שזין שני הצתים וכן שדה
בשדה : יקריבו עד אפס מקום • שאין מקום לעני ליטב : והושבתם לבדכם בקרב
הארץ • כסבורים אתם שאין חלק להקב"ה ולא לעניים בארץ חלקו במעשרות
אתם גחלים ולעניים את ארצם שיהיו אתם לבדכם יושבים בה : (ט) באזני ה'
צבאות • חמר הנצח שתי אזני שמעו כשנגזרה עליהם גזרה מאת ה' ובשבעה חס
לא על דבר זה בתים רבים לשמה יהיו ובתים גדולים וטובים יהיו מאין יושב :
(י) כי עשרת צמדי כרם • ומפני הרעב יגלו יושבי הבתי ואין יושב בהם וגם זאת
תהיה לכם מדה על הקרבות השדה בשדה שגזלת' חלקו של מקו' במעשר
הארץ : עשרת צמדי כרם • ארפ"נט בלעז (ארפע"נט Arpent. בל"א יאכארט
אין מארגנלאנד, כמו שלועז מ"ב ה' י"ט ב"ה כזרת) וחומר חגי כדי עבודת
זוה אחד בצמד בקר קרוי נמר : יעשו צת אחת • מדה אחת של יין צת שלש סאין
וזרע חומר צת כור שהוא שלשים סאין של תבואה יעשה איפה שלש סאין :
(יא) מאחרי כסף • לשנות יין בלילות : יין ידליקם • צוער בהם : (יב) כגור
ובבל • טימן ויתדו'ש כגבל יות'מן הכגור למה נקרא שמו כבל שמנבל כל מיני זמר
במדרש תילים : הוף • של עור הוא : חליל • חצוצ של קנה כלמי"ל בלע"ז
(כמו שאלעמיע Chalemie. בל"א שאלמחיי, זאקספייפע וכן לר' בערכין • ע"א
בד"ה משני חלילין) : ואת פועל ה' לא יביטו • ובאורייתא דה' לא היסתכלו :
ומעשה ידיו לא ראו • עשו עצמם כאילו לא ראו את גבורותיו • ד"א לא קילסוהו
שחרית יוצר אור ולא ערבית המעריב ערבים : (יג) מבלי דעת • לפי שהיה
לכם בלי דעת : וכבודו מתי רעב • ככדויו ימותו ברעב : נחה צמא • צמא כנגד
רוח משתייהם : נחא • תרגום של נחמה : (יד) לכן הרחיבה • מדה במדה הם

הרחיבו

ב א ו ר

מדה • (רד"ק) • וכבודו מתי רעב • ויקריהו מיתו נכפנא • (הכשדי) • הנה תירגם מלת מתי
לשון מיתה, כמו מתי נכרי, ועל פיו תרגמתי אשכנזית • צחה • בארמית כמו צמא
בלשון עבר • (יד) לכן הרחיבה שאל נפשה • נפשה הוא הרוח היוצא מהקצף
(אטמס)

ארה
בגע
וייג
בעו!
ילען
אל
יגעו
אלק
הונג
עלט
(ט)
מרת
לה:
יבנין
(י)
לא
(י)
אמר
ח
()
ס
' ,
זה
בבית
שכר
הוא
כסף
לעת
דלקו
תוף
ותם
יחל
שים
נאות
"ו
בו
נגד

ישעיה ה

הרחיבה שאוי' נפשה ופעה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה
ושאונה ועלו בה: (ט) וישח אדם וישפל איש ועיני גבהים
השפלה: (ט) ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
בצדקה: (י) ורעו כבשים בדברם וחרבות מהים גרים יאכלו:
(י) הוי משכי העון בחכלי השווא וכעבור העגלה חטאה:
(יט) האמרים ימהר יחישה מעשהו למען נראה ותקרב ותבואה
עצת קדוש ישראל ונדעה: (כ) הוי האומרים לרע טוב ולטוב

רע

ר ש י

הרחיבו נפשם לבלוע מאכל ומשתה לרוח ופערו פה לבלוע חף שאול הרחיבו נפשה
לבלוע: ופעה: ופתחה: לבלי חק: לחק סוף ולמה לבלי חק לפי שלא היה
צדק של אלו חק וקצבה לתפגוקים: וירד: שם הדרה של ירושלים: ועלו זה:
העלזים שבה: (ט) וישח: ויחלש תקיף גברין ולפי מדרשו זה הקב"ה שהם
גרמו לו להראות כאיש נדהס וכן הוא אומר נור ילך תשי ואומר בעלתיים ימך
המקרה: (ט) ויגבה ה' צבאות במשפט: כשיעשה משפטו בכס יגבה שמו
צעולם: במשפט וישיטיו"א בלע"ז (בחרתי בד"ס נקהלת ח' ה'): והא הקדוש:
יתקדש בתוך הגדיקים הנשאר' בכס: (י) ורעו כבשים כדברם: גדיקי הנמשלי'
כעדר הרחלים: כדברם: כמנהגם ביושר ובמדה מכלכלי דבריהם במשפט ככבשי'
הללו: וחרבות מהים שתי הרשעים שהן שמינים: גרים יאכלו: הגדיקים שהן כגרי'
יאכלום: מחים: שמיני' כמו עולות מחים חעלה: ורבותינו דרשו כדבר' כמד ובר כס
נחמות הנדברות להם: (יח) הוי משכי העון: גוררים יגר הרע עליהם
מעט מעט בתחלה בחבלי השוא כחוט של קורי עכביש ומשתגרה בהם מתגבר
והולך עה שגעשה פעבות העגלה שקושרין בו את הקרון למשך: שוא: דבר שאין
צו ממש: חטאה: חטא: (יט) מעשהו: פורענות שהוא אומר להביא
ולמען נראה דבר מי יקום: (כ) האומרים לרע טוב: מקלסין לע"ז ורע
צעיניהם

ב א ו ר

(אמהעם), וכמוהו (איוב י"א י"ב) נפשו נחלים תלהט (ן' עזרא) • והטעם שדבר הכביא
בדרך משל, ואמר, שהשאל תרחיב בית בליעתה, ותגדיל נשימותיה, כאשר יעשו צעלי
סוים בצלעם גופים גדולים • וכל"א תהגמתי פסי הענון בלבד • ופעה • כמו פתחה,
יכמוהו (איוב כ"ג) ופיהם פערו למלקוש • (הנ"ל) • לבלי חק • ולית סוף • (הכסדי) •
וירד וגו' • שיעור הנאמר לדעתי הוא, שהשאל תפנה פיה, ואליה ירדו העין אכשי ההוד
וההדר, אשר בתוך קהל עם ישראל, המתגאים ביופי קמודות מדומות, ושאון העלזים
צחוכס, השמחים ברוח עשרם ובהבלי תענוניהם • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • הדרה
וכו' • עין טעם כמניי הנקבה האלה למעלה מזה (ג' כ"ה) • (ט) וישח אדם וישפל איש
אדם

ערוויטערט איהרען שלונד , שפעררט דען ראַכען אויף , אָהנע גרענצע ; דאָ
 פֿעהרט דיא הערדליכע מענגע הינונטער , אונד דער פֿרעהליכען געטיממעל .
 (טו) געבייגעט ווירד דאָן פֿאַלק , ערנידריגעט ווירד דער גראַסע ; עם זענקען זיך
 דער שטאַלצען בליקע . (טז) אַבער דער עוויגע צבאות ווירד ערהאַכען אים גע-
 ריכט , דער הייליגע גאַטט געהייליגט דורך גערעכטיגקייט . (יז) לעמטער ווידען
 אונגעשטערט ; פֿאַן דער פֿייסטען רואין נעהרען פֿרעמדלינגע זיך . (יח) וועהר
 דענען , דיא מיט דינגען שנורכען לאַסטער אַן זיך ציהען ! — דיכטעם וואַגענוויל
 ווערדען איהרע זינדען גלייך . (יט) זיא שפרעכען : „ער איילע , בעשליינגע ווין
 „ווערק , דאַמיט ווירט זעהען ; ער געהע באַלד אין ערפֿילונג , דער דאַטהשלוס
 „דעם הייליגען אין ישראל , דאַמיט ווירד עם ערפֿאַהרען .“ (כ) וועהר איהנן !

זיא

ב א ו ר

אדם על הפחותים ואיש על הגדולים , כמוגם בני אדם גם בני איש (תהלות מ"ט ג') , וכן
 תרגם יונתן : וימאך אנשא ויפלט תקיף גברין . (מדברי רד"ק) . (טו) ויגבה וכו' . אז
 תראה גבוהת השם בעבור המשפט שיעשה בישראל , ותגלה קדושתו בעבור הכדק שיעשה . (בן
 עזרא) . (יז) ורעו כבשים . משל הוא על הכדיקים והחלושים שהיו טרם זה גרושים מזניהם
 והולכים מפני הרשעים , ובכלות הרשעים יאכלו העניים מה שהיו אוכלים הרשעים . זה היה
 בימי חזקיהו , שהיה מלך דיק וטופט אמת , ובמיוולא היה כח ביד החוקים לעשוק החלשים ,
 ומתו אי גלורוב ישראל בימיו . (רד"ק) . בדברם . כמנהגם , ותרגום וינהג ודבר , כלומר אין
 אונם להם . (הכ"ל) . וחרבות מחים י חרבות השמים בעלי מוח , והם העשירים שהיו
 עושקים העניים , בתיהם שהיו חרבות גרים יאכלו . העניים שדרחו מפניהם , יצאו עתה
 לגור בהם , ולאכול את חלקם . (מדברי הכ"ל) . ועל פיו תרגמתי אשכנזית . (יח) הוי
 וגו' . וי דמשהן למחטי נבחר (מעט) , ננדין חובין בחבלי למא , אזלין וסגן עד דתק פין ,
 ובגדילת עגלתא חובין . (הכשדי) ודבריו מסכימים עם מאמר חכמינו , זכרם לברכה , כי כן
 אמרו (סוכה דף כ"ב עמוד א') : אמר רב אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של צוכיא [פירש
 רש"י ז"ל עכבוש שקרוין איריכיא (אַרעניעע) , בל"א (שפינגעוועבע)] , ולצטוף דומה
 כעצמות העגלה , שאמר הוי מושבי העון בסגלי השוא וכעבות העגלה חטאה . ויהיה לפי
 זה שיעור המקרא , שאמר הכניא : אוי להם לרשעים , אשר לא ידעו ולא יבינו , איך ילכדו
 פתאים במטות יצרם הרע , תחלת רשעתם מצער היא , כאלו ימשיכו את העון אליהם .
 ביתרים דקים מאוד , שאין בהם ממש , ואחריתם מרה כלענה , כי יוסיפו חטא על חטא , עד
 שידמו עונותיהם לעבותים עבים וחזקים , אשר לא במהרה יתקו . והנהגם רש"י ז"ל באר על
 דרך זה , וכן תרגמתי בלשון אשכנז , ורד"ק יוראב"ע כלתו מאוד לבאר את המקרא הזה .
 חבלי השוא . מלת שוא היא תואר למלת חבלי , והטעם חבלי חלשים , שאין בהם קיום ,
 כי שוא יורה בכל מקום על דבר שאינו מתקיים , כמו מעשה בלתי מועיל לתכלית מה , או דבר
 שקר , שהם דברים בטלים ומבוטלים מנר עצמותם . והכשדי תרגם מלת שוא : למא , והוא
 מסכים למה שאמרתי , כי מלת למא בארמי שיה למלת הכל בעברי , הכל הוא (ירמיהו יו"ד
 ג') מתורגם ארמית : למא אינון . (יט) האמרו וגו' . כשאני שילח להם נביאי ,
 ואומרים להם הרע שאלי מביא עליהם בעונש מעשיהם הרעים , הם אומרים אין לנו מאמינים .
 ימחר יחישו מעשהו . כלומר מעשה הפורענות , ונראה שכוונתו אומרים אמת , כי עתה
 אין לנו מאמינים . (רד"ק) . וחבואה . ה"א טיפפת , וכן במלת יחשבה . (כ) הוי
 וכו' . למעשיהם הרעים שהם עושים הם אומרים כי טובים הם , ולהתעסק בתורה וסכמה הם
 אומרים רע ויגיעת נשר , והם כאלו שמים קשך לאור , כיון שלא יבדילו בשכל מה הוא טובותה
 הוא

זונה
 זים
 זיש
 זלי
 זר
 זאה
 זוב
 זפסה
 זיהיה
 זבה
 זסה
 זימך
 זשמו
 זדוש
 זשלי
 זכשתי
 זגרי
 זר צם
 זליהם
 זגבר
 זשאין
 זבזיא
 זורע
 זכניא
 זבעלי
 זחה
 זדי
 זהוד
 זעליים
 זהרה
 זיש

תרגום אשכנזי

זיא נעננען בעזעס גוט, גוטעס בעס; מאַכען אויס פֿינסטערניס ליכט, אויס ליכט פֿינסטערניס; זייס איזט איהנען ביטטער, אונד ביטטער זייס. (כא) וועה! זיא זינד ווייזע אין איהרען אויגען, אַכטען זיך איינזיכטספֿאַלל! (כג) וועה! איהנען! זיא זינד העלדען, וויין צו זויפֿען; טאַפֿערע מעננער, שטאַרקעס געטרענקע צו טיִשען. (כג) זיא שפרעכען בעזעוויכטער לאַז, אום דער בעשטעכונג וויללען; ענטזיהען גערעכטען דאַז רעכט. (כד) פֿירוואַהר! וויא פֿייערשטראַהל שטראַה פֿערזעהרט, וויא שטאַפֿפעל אין פֿלאַממען שווינדעט: זאַ פֿערוועט איהרע וואורע צעל, זאַ פֿליגט איהרע בליטהע וויא שטויב דאַפֿאַן! — דען זיא פֿעראַכטעטען דיא לעהרע דעס עוויגען צבאוח, לעסטערטען דיא וואַרטע דעס הייליגען אין ישראל. (כה) דרום ערגרימט דעס עוויגען צאַרן איבער זיין פֿאַלק! ער נייגט זיינע האַנד, שלעגט עס — בערגע ערבעבן, פֿערשטיממעלטע לייכען ליגען אין דער שטראַסען מיטטע. נאָך ווענדעט זיין צאַרן זיך ניכט, נאָך איזט זיינע האַנד אויזערעקט! (כו) ער שווינגט ענטפֿערנטען פֿעלקערן דיא פֿאַהגע, לאַקעט זיא פֿאַן דער ערדע ענדע; אונד זיהע

ל.י.

ב א ו ר

הוא רע, הרי הם כמו שלא יצילו בחושים, ויכזב להם חוש הראות וחוש הטעם. (הכ"ל).
 (כא) הוי חכמים בעיניהם. וי לחכימין בעיני כפשהון. (הכשדי). ונגד פניהם נבונים. הם חושבים עצמם חכמים ונבונים. (מדברי רד"ק). (כב) למסד שכר. למונז שכר, תיקון המשקה קרוי מסך. (רש"י). וכן תרגומתי אשכנזית. (כג) מצדוקי רשע עקב שחד. מוכן ליה לחיבה חלף דמקבלין מניה ממוז דשקר. (הכשדי). ועל פיו תרגומתי. וצדקה לדיקים יסירו ממנו. וזכות זכיא ברשע מעדן מנהון. (הכ"ל).
 (כד) לכן וכו'. שיעור המקרא, שבמהירות גדול, כאשר יאכל כל יונק האש את הקס, ויכלו ראשי שבלים נקברים בשלהבת, כן יכלו וייסו שרשיהם, והכן יכרח צאור ויסחלק כעפר הארץ. כאבלקש. מכהג הלשון להקדים הפועל לפעול, אבל כשהדבר מבוחר שאין לטעות בו יקדימו הפועל לפעול, כמו זה, כי ידוע הוא כי האש אוכלת הקס ולא הקס האש. וכן (להלן ס"ד א') מים תבעה אש. (רד"ק). לשון אש. לפעמים יכנה העברי נוף ארוך ומעט הרוחב לשון, בדרך השאלה, כמו שמכנה פה שניב המחפרד מלהבת לשון אש, וכן יקרא חתיכת זהב ארוכה וזרה (גאָלדשטאַנגע) לשון זהב (יהושע ז' כ"א). וראה למטה מזה (י"א ט"ז). ואני תרגומתי כפי הענין. וחשש. תרגם יונתן עמירא, קשין של שבלות. (רש"י). וכן תרגומתי אשכנזית. להבה ירפה. יחסר אות ב"ת עם להבה, כמו כי שסת ימים (שמות ל"א יז), כי ירפה שב אל חשש, והוא פועל עומד. (ן' עזרא). במק. מק הוא מקק הנזכר בדברי רבותינו ז"ל, מקק של ספרים, והוא הרקנ. (רד"ק). ואח אמרת קדוש ישראל כאזו. כפל ענין במלות שונות. וסכמיכו ז"ל דרשוהו במדרשי אגדה על תורה שכתב ותורה שבעל פה. (כה) חרה אף ה' בעמו. תקיף רוגזא דה' כנאות בעמיה. (הכשדי) ויטידו עליו. וארים ממת גבורתיה עליהון. (הכ"ל) ובדברים האלה הרמיק השלם ההוא את ההגשמה. וירגזו ההרים. מוסדות תבל ירגזו ויתרעשו מפני פחד ה', כי הוא יתברך מביט לארץ ותרעד. (בסוּחָה). בשקל ושכולה אין בהם (שיר ד' ב'), ופירוש כרותה, תרגום לא תזמר (ויקרא כ"ה ד') לא תכסה. (רד"ק). וכן תרגומתי בל"א. (כו) ושרק. שפליד (סיפֿפֿלער) בלע"ז, בל"א (פֿפֿייפֿען), אף הוא סימן לקיבוץ. (רש"י). וקרוי לזה מתורגם אשכנזית. מהרה קל. שניהם תוארי הפעל (אדווערביא), והכפל לקוץ הענין. (בו) לא יטם ולא ייטן. תנומה (שלוממער) קלה משינה (שלאַף). והנה

רַע שָׁמַיִם חֲשֵׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׁמַיִם מֵר לְמַתּוֹק וּמַתּוֹק לְמֵר :
 (כא) רְהוּי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְגֵדְר פְּנֵיהֶם גְּבוּנִים : (כב) רְהוּי גְּבֻרִים
 לְשִׁתּוֹת יַיִן וְאֲנָשֵׁי הַיָּל לְמַסַּךְ שֹׁכֵר : (כג) מַצְדִּיקֵי רִשְׁעָ עֵקֶב שִׁחַד
 וְצַדִּיקֵי צְדִיקִים יִסִּירוּ מִמֶּנּוּ : (כד) לֶכֶן כָּאֲכַל קֵשׁ לְשׁוֹן אִישׁ וַחֲשִׁישׁ
 לְהִבָּה יִרְפָּה שָׁרֵשׁם כִּמֶּק יִהְיֶה וּפְרָחֶם כְּאֲבֶק יַעֲלֶה כִּי כָּאִסּוּ אֶת
 הַתּוֹרֶת יִהְיֶה צְבָאוֹת וְאֶת אֲמַרְת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל גָּאֲצוּ : (כה) עַל כֵּן
 חָרָה אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּטּ יָדוֹ עָלָיו וַיִּפְהוּ וַיִּרְגְּזוּ הַהָרִים וַתְּהִי
 גְּבֻלְתָּם כְּשׁוּחָה בְּקֶרֶב חֲצוֹת בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יָדוּ
 נְטוּיָה : (כו) וְנִשְׂאָ גַם לַגּוֹיִם מֶרְחוֹק וְשָׂרַק לּוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְהִגִּיהָ

מהרה

ר ש י

צענייהם לעבוד הקצ"ה שהוא טוב : שמים חשך לאור • דבר שהוא עתיד להציא
 עליהם חשך ואומרים שיחיר להם : שמים מר למתוק • עון שהוא עתיד להציא
 עליהם פורענות מר אומרים שימתיק להם : ומתוק למר • עבודת הקצ"ה
 המתוקה אומרים מרה היא : (כב) למסוך שכר • למזוג שכר • תיקון המשק
 קרוי מסך : (כג) ונדקת צדיקים • שהן רחויין לזכות צבית דין יסירו ממנו
 ומחייבין אותו בדין וגולין ממנו : (כד) והיה הדבר הזה להם • כאכל קש לשון
 אש • כאכול את הקש לשון האש : וחשש • תירגס • יונתן עמירא קשין של שבולין
 וכחשש אשר הלהבה תרפנו ותעשנו אפר : כמק • כדבר הנימק ופרחם •
 גדולתם כאבק העולה לפני רוח ומסתלקת כך תסתלק : (כה) על כן • על
 מעשיהם הללו : וירגזו הסרים • מלכיהם ושריהם : כסוחה • כרוק וקיא
 הניסח מתוך גופו של אדם שהוא מלאו ובלשון חכמים קרוי סחי וכן סחי ומיאוס :
 בקרב חולות • כן יהיו מאוסים בין האומות : בכל זאת • הצאה עליהם : לא
 שב אפּו • לא נתקנו צמעייהם להשיב אפּו מהם : נטויה • להרע להם :
 (כו) וגשא • הקצ"ה גם לגוים ירמוז להם רמזים להתחסף ולבא עליהם
 נשיאות גם הוא כמו כלונס ארוך ונותנין בראשו בגד ועולין בראש הר גבוה ורואין
 אותו מרחוק והוא סימן לקיבוץ בני אדם וכן אל עמים ארים ניסי וכן וסיס אותו
 על נס כלונס פירטי"ג בלעז . Perche (פרק"א כ"ל כמו צמדבר כ"א ח' ולקמן י"א
 י"ג , מ"ט כ"ג , בל"א חיינע שטאנגע) ועל שם שהוא לאות קרוי גם : ושרק •
 שיצלי"ר בלעז (סיפלער , Sifler בל"א צישין , פפיפן כמו איכה ב' ט"ו) חף
 הוא סימן לקיבוץ : מקנה הארץ • שיצואו מרחוק לצור על ישראל : קל יבא •
 החויב עליהם כמו שמפרש והולך : (כז) חין עיף וחין כושל צו • לא ייעף ולא
 יכשל במרוצתו לקיים ימחר יחשה שהם אומרים לפניו : נפתח • לשון ניתר כמו

ויפתח

ישעיה ה

מהרה קל יבוא : (כ) אין עיף ואין בושל בו לא ינום ולא יישן
ולא נפתח אזור חלציו ולא נתק שרוך נעליו : (כא) אשר חציו
שנונים וכל קשתותיו דרכות פרסות כוסיו בצר נחשבו וגלגליו
כסופה : (כב) שאנה לו כלביא ושאג כבפירים ויגהם ויאחו טרף
ויפליט ואין מציל : (כג) ויגהם עליו ביום ההוא פנהמת ים ונבט
לארץ והנה חשך צר ואור חשך בעריפיה :

(א) בשנת

ישאג קרי

ר ש י

ויפתח הגמלים : ולא נתק . ולא יראו שום סימן כשלקן לירא מומנו מלכא :
(כד) כזר . תירגס ונתקן כטינרא כמו זר : וגלגליו . חופני מרכבותיו :
(כט) שאנה . חימה תהיה זו עליכם כמו לביא : ויפליט . ינילנה לטרפו מיד
כל הנחיים להצילה יפליטו אישקמו"ציר בלע"ז (הוא עמים"ער Emifser. בל"א
צפרייחן, לחזלאזן) : (ל) ויגהם . חותו החויב על עס"ה הנזכר למועלה :
כנהמת ים . אשר יהמו גליו כן יצא בחיילות הומות : ונבט לארץ . לשון הנבטה
יציטו ישראל וינפו שיעזרום מלכי הארץ שהם סמוכין עליהם כענין שנאמר היורדים
מזרים לעזרה : והנה חשך . שלא יהא עוזר להם : ונבט . לשון נפעל כמו לא
נפתחו ולא נתק והיו גורמת לו להסב הדיבור להבא חייר"ט היסגר"די בלע"ז
(מקולקל בדפוס ול"א חים"רא רגר"דע Il fera regardée. בל"א עז ווירט צשויהט
ווערדן, ור"ל שלא תאמר שהוא העבר מהדגוש צסקל אבד ושביר) : זר ואור
חשך . כמו וכשל עוזר ונפל עוזר מי שזר לו שבחת עליו
שבח להחיר לו שניהם חשכו ויש פותרים זר היא הלכנה שנתמעטה ואור היא
החמה : בעריפיה . צבא מאפליה שלה לשון יערף כמטר וכן דרך בערוף מטר
האור מאפיל :

(א) בשנת

מכלל יופי

ד (א) שבע נשים , אינו לחשבון מכון אלא כן דרך המקרא לזכור שבע ושבעה לחשבון
רב , לפי שכל ימי העולם שבעות כמו שבע כחטאיתכם, שבע יפול דיוק וקס , על חבן
אחת שבעה עינים וכן שבע נשים רובה לומר נשים רבות :

ה (א) בקרן בן שמן , כתרנמו בטור רס , הריק"ס כתב כי נקראת כן ירושלים לפי שהי'
שם מלך משום וכהן משום בקרן שכן המשנה : (ב) ויעזקהו פי' חפרו , וכן בדברי
דבותינו ז"ל הלך בשדה ומנאויושב , עוזק תחת הזותים פירושו חופר ומשליך את האבנים ממנו ,
או פירושו עושה גדר סביבותיו , וכן יש לפרש ויעזקהו גדרו סביבותיו כעצת שהוא עגול
ותרגום טבעת עזקה וכן נוטה פירושו רש"י בפ' גיד הנשה מלאו עוזק סוגר כמו ויעזקהו :
זיסקלהו , בשם שקל פירש הריק"ס ויסקלהו בנה לו גדר אבנים אשר שעשה לו החפירה סביב
וחיו ויעזקהו כמו ומלאו שהי' עוזק בדברי דבותינו ז"ל : (ה) משוכרתו , בדג"ש עם הו'
כעצת חרק ברפה , ובשרשי' . משוכתי בהנלעת הנס בדגש ופניגי עלי' משוכתו רפי : למרמס ,
קמ"ץ

זיהע! שנעלל אונד איילענד ריקען זיא העראן. (כו) קיינער אונטער איהנען ערמי
 דעט, קיינער שטרויכעלט — נימאנד שלוממערט, נימאנד שלעפֿט; איהרער
 לענדען גורט לעזעט זיך ניכט אויף, איהרער שוהע רימען רייסען ניכט ענטצווייא.
 (כז) פֿירוואַהר! איהרע פֿיילע זינד שאַרף, איהרע באַגען אַללע געשפּאַנט; איהרער
 ראַססע הופֿען ווערדען פֿיר פֿעלזען געאַכטעט, איהרער וואַגען רעדער
 גלייבֿען ווירבעלווינדען. (כט) זיא בריללען וויא לעווינגען, וויא יונגע לעווען בדילֿ
 לען; ברוממען, האַשען רויב, שלעפּפען פֿאַרט, קיינע רעטטונג! (ל) זיא
 בריווען איבער זיא (איבער ישראל) הער, וויא מעערע בריווען, זיא (ישראל)
 שווען צור ערדע — זיא איזט פֿערפֿינסטערט, טריפֿענדע דינסטע פֿערדונקעלן וואַנט
 אונד מאַנד.

(א) אים

ב א ו ר

והנה השתמש המלך הקדוש בזה בדרך המליצה הידוע בלשונות העמים נסם (גראדאציאן,
 שטייגערונג דער בעגריפֿע) . ולא נפתח וגו' . ולא ישתרי זריו חרציה , ולא תתפסיק
 ערקת מסניה . (הכשדי) . והטעם שלא יקרה לאויבים הבאים ממרחק מקרה שיכנס בדרך ,
 אשר הם ממהרים עליה , לנא אל ארץ ישראל . (כח) אשר . לדעתי הוא פה לאמת , כמו
 אשר שמעתי בקול (שמואל א' ט"ו) , ודומיו . פרסות סוסיו וכו' . פרסות סוסיו כמו הנזר ,
 והוא האבן החזק , נחשבו , שלא יכאבו מן הדרך , ולא ינטרכו להטיל להם ברזלים ; וכן
 גלגלי המרכבה יבאו מהרה כמו הסופה . (מדברי רד"ק) . בצר . כטינרא . (הכשדי) .
 וגלגליו . אופני מרכבותיו . בסופה . כרוח סערה . (כט) ויפליט . יגלגלו לטרפו
 מיד כל הבאים להצילו . (רש"י) . ועל פי זה תרגמתי אשכנזית . (ל) וינהם . מוסב על
 האויבים , ונא לשין יחיד על רבים , בדרך קבוץ . עליו . על ישראל . (ן' עזרא) . ונבט .
 יש אומרים כי ונבט מבנין נפעל , והקדוש אי שהוא מבנין הכבד הדגש , והוא שאל ישראל
 כאשר אמרתי צמלת עליו . (הכ"ל) . צר ואור . יש אומרים השמש והירח , ואחרים אמרו
 הירח והשמש , כי הירח נר כנגד השמש . ורבי אדוניס אומר שיחסר אות ה"א , כאלו אמר
 צהר . (מדברי הכ"ל) . ויפה דבר רבי אדוניס , כי מטבע אותיות אלו שתחסרנה לפעמים ,
 והטעם תנועתן על האות שלפניהן , ככודע למדקקים . בעריפיה . מענין יערף כמטר
 (שירת האזינו) , והם אידים לחים , נוזלים נטיפי מים על הארץ . ושיעור המאמר ,
 שאידים עבים יעלו אל האויר לזוק מטר , והם יחשיכו השמש והירח בקשכת מימיהם . וכל זה
 הוא דרך משל על הצרה הגדולה והטוראה .

(א) בשנת

מכלל יופי

קמ"ן כמשפט : (ו) בחה , שראו בית נאקל קמה ענין שמה , וכן בנחלי הנתות אף על
 פי שהוא דגוש זה רפה : (ז) משפּח , כתיב בשין , והוא מענין שאת או ספקת ולנחות
 הלשון סמך מספקא משפט וכן צעקה לנדקה מפני שהם קרובים להם בחותיו : (ח) והושבחה ,
 עבר מבנין הפעל מוסב לעתיד מפני הו"ו והמושיבים הדוינים הרעים : (י) צמדיו כרם ,
 פירש ראב"ע בעבור השיגס הנבול הנה הכרמים נצמדים יחד , ויש מפרשים כי מה שיחושש
 צמד בקר ביום קרא צמד כרם ופירושו מקום בכרם שיחושש עשרת צמדי בקר ביום אחד לא יבא
 ממנו יין אלא בת אחת : בת אחת , מדה ידועה , והוא כמדת האיפה , אבל האיפה מדת
 היבש ובת ממת הלח והבת עשירית החומר וכן מבואר בכתוב הזה : חמר , הוא
 הכור והוא עשר איכות : איפה , רוצה לומר אחד מעשרה : (יא) משכימו צנקר , כפלה
 המ"ם ונשארה הו"ד בלתי הסמיכות , וכן מאחרי ויתכן שהם סמוכים על אותיות השמש : יין
 ידליקם

תרגום אשכנזי

ו (א) אים טאָדעס יאהר דעם קעניגס עזיהו, זאָה איך גאַטט, זיצענד אויף האַ-
 העם, ערהאַבענען טהראָן, דעם טעפּפּיכס זויס ער פֿילטע דען טעמפּעל.
 (ב) שרפים שטאַנדען איבער דעם טהראָן, זעקס פֿליגעל, זעקס פֿליגעל איין
 יעדער, צופֿעהיללען מיט צווייען דאַו אַנטליך, מיט צווייען דיאָפּיסע, אונד מיט
 צווייען זיך אויף צו שווינגען. (ג) אונד איינער ריף דעם אַנדערן צו: הייליג!
 הייליג! הייליג איוט דער עוויגע צבאות, דיא גאַנצע ערדע פֿאַלל זיינער מאַיעסטעט.
 (ד) דיא

ב א ו ר

ו (א) בשנת יגו'. כתב החכם ר' דוד פרידלענדער בפתיחתו האשכנזית להפטרות יתרו:
 ״בסימן וי"ו עד סופו, יסופר, איך נקדש הכניא ישעיהו למורה ולמנהל לעמו. יקר
 ״הספור הזה ביקר הענין הנשוא בו, ומי שהשכיל ברוח החוזה הזה ובני דורו, הוא יתפעל מן
 ״הדבור הפשוט והנשגב, מסתימת המאמר האלהי, ומקדושת הענין בכלל, יותר ממה שיש
 ״בכחני, לבטא בדבר שפתיים.״ ״ודברי פי חכם חן. מוח המלך עזיהו. הקדמונים
 אמרו, שאלת מות צדעת, כי צעת שכנס אל הויכל להקטיר היה הרעש, גם הוא ככון.
 זיתכן להיות כמשמעו, כי צעה שהתנבא מת עזיהו, ואין טענה בימי עזיקו אחר שהיה
 חדשים, וזאת היא תחלת נבואת ישעיהו. (בן עזרא) ״אדניי כבוד ה', וכן תרגם יונתן
 יקרא דה', וכן וירד ה' על הר סיני (שמות י"ט), ותרגם גם כן אונקלוס ואתנלי יקרא דה'
 והכל הוא דמות במראה הנבואה. (מדברי רד"ק) ״רם ונשא. תוארים לבסא ושוליו.
 הם שולי הכסא כי מכה המלכים להיות נגדים על כסאם. (בן עזרא) ״מלאים פעל יוצא
 פה, והעד מלת את. (ב) שרפים. קראם שרפים בעבור שזרפו פיו. (ר' אברהם בן
 עזרא) ״עומדים ממעל לו. כמו עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א' כ"ב), ודברה
 תורה כלשון בני אדם, להנין בני אדם, כי כן דרך המלכים הגדולים. (הנ"ל).
 (ג) קדוש וכו'. טעם הכפל לחזק קריאה והתעוררות (עמפאטיש), כמו ארץ ארץ ארץ
 (ירמיהו כ"ב), ודומיו. קדוש. תואר השם, והקדישה בעצם, ולא תשחנה כנגד
 המקומות. והשם הראה לו זאת הנבואה, בעבור שיתקדש מן זאת השפה, כי השם קדוש,
 וכן משרתיו ושלוחיו. (ראב"ע) ״מלא כל הארץ כבודו. על הארץ מלאה מכבודו, וכן
 תרגם הארמי: עליא כל ארעא זיו יקרין, וכן תרגם גם החכם המתרגם אשכנזית.
 (ד) אמות

מכלל יופי

ידליקם ענין הצערה ואפשר שהיו ענין רדיפה כמו כי דלקת אחרי לפי שאמר שבר ירדפו,
 כלומר הם רודפים היין והיין ירדפם ויפילם למשואות: (יג) צחה נמא, בא בתוספת ה"א
 ומלרע, ושרשו צחח ובתשלומו צחה על משקל לבנה ובסמיכות ישתנה מסגול לנירי,
 וענינו יבש מן והשביע בנחמיות: כפשיך שהוא ענין יובש ותרגום נמא צחותא, והוא תאר
 בפלס אשה לד' מן אשש: (יד) נפשה, על ההבל היוצא מהאשול אמר כן כמו נפשו נחלים
 תלהט להראב"ע ז"ל: ועלו בה, תאר ופירושו וכל עלו ושמת שיש בה ירד לשאול ועל הדרך זה
 תרגם יונתן ודתקיף בהון, ויש מפרשים ועלו בה האויב ולזה הפירוש יהי' פועל עבר ופירש
 אחר בשרשו: [ובשרש עלו ויש מפרשי' ועלו בה ענין הרעדה כי אומר בערבי על"ז א"ל מו"ת,
 וכתב ר' יונה כי הוא רעה האוחזת המשקיף על המת ואוחזת החולה ג"כ בעבור חלישות כחו,
 וכן אוחזת השכור בעבור חלישות גידיו כמו שאמר כוע תנוע ארץ כשכור, ואכסר כי אותה הרעדה
 היא כדרך השחוק, וכן כתב הראב"ע גשם רני יונה כי הוא כדרך השחוק שיארע לקנת
 המתים בעת האות ל"ש]: (יו) מחים, הם הכנשים השמנים ותאר אותם בלשון מוח, כי
 המוח שמן וכנסר ופירושו כמו הפוך וחרבות גרים מחים יאכלו ואמר זה על חרבן הארץ אמר כי
 רבתיים יהיו חרבה עד שירשו בה הכנשים כמנהגם לרשות באקוס המרעה, ובחרבות שהיו גרים
 מתחלה